

Prof. Dr. Hanife Aliefendioğlu ile Mülakat

Mihrican Aylanç-Hasan Rüstemoğlu: *Merhaba saygıdeğer hocam. Öncelikle sizi daha yakından tanımak isteriz. Kadın çalışmalarını geçmişiniz hakkında konuşabilir miyiz?*

Hanife Aliefendioğlu: Evet. 1990'ların ortasında Türkiye'de feminist araştırmanın, feminist örgütlenmenin kurumsallaşmış, neredeyse kurumsallaşmış olan bir feminizmin çok yakınında bulundum. Ankara'da öğrenimimi sürdürüyordum. Sonra o zamanlar Prof. Dr. Türkan Akyol'un Devlet Bakanlığını yaptığı, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığını'na bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nde çalışmaya başladım. O zamanlar yüksek lisans öğrencisiydim ve günlük dildeki cinsiyete dayalı farklılaşma üzerine çalışıyordum. Kabaca söyleyebilirim ki 1992 yılından beri ve 2000 yılına kadar da devlet feminizminin koordine edildiği kurumda çalıştım. Ayrılmadan önce de yani doktoramı bitirmeden önce de Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu'nun yürüttüğü 'Kadın İstihdamının Geliştirilmesi' projesinin bir parçasıydım. Bu proje sırasında Filiz Kardam, Akın Atauz, Eser köker ve Gülay toksöz gibi alanlarında çok iyi akademisyen ve araştırmacılarla karşılaştım. Her birinden çok şey öğrendim. O yıllarda ben Hacettepe Üniversitesi Antropoloji bölümünde doktoramı yapıyordum, Ankara'daydım. Çok güzel kütüphaneler vardı. Hafta sonu yürüyüşleri vardı. İslamcı feministler artık örgütlenmeye başlamışlardı. Toplantılarına gidiyordum. Türkiye'de daha ümitli bir ortam vardı. Yani kırık, yaralanabilir bir demokrasiden daha kalıcı, özgürlükçü, çoğulcu bir döneme geçiyormuşuz gibi bir his vardı. *Pazartesi* dergisi kuruldu. *Pazartesi* dergisinin Ankara grubunu açtık, sonra Ankara bürosunu kiraladık ve 'Pazartesi grubu' adına toplantılar yapmaya başladık. *Pazartesi* gazetesinin Ankara'daki dağıtımını, toplantıların örgütlenmesi, gerektiğinde haber yapılması gibi bir alanda bulundum. Aynı zamanda Hemen arkasından Uçan Süpürge, -bugün artık çok tanıdık bir kuruluş- orada Filiz Kardam'ın öncülüğünde Global Fund for Women adlı Uluslararası bir kuruluştan çok küçük bir fon olarak iki yıl boyunca *Uçan Haber Bülteni*'ni çıkardık. Bu bültenin amacı, çeşitli kadın örgütleri ya da toplumsal cinsiyet ayağı olan herhangi bir örgütün, toplumsal cinsiyetle ilgili gündemleri, faaliyetleri, yayınları konusunda onları bir araya getirmektir. Bu da iki, üç yıl kadar sürdü. Bültenin tasarımı vs. çok güzeldi. Vinyetler, çizgi karakterlerle yapmıştık bu tasarımı. Böyle bir süreçte, kendi kendimizi güçlendiren, bir taraftan el yordamı ile çalıştığımız ama bir taraftan da öğrendiğimiz, güçlendiğimiz günlerdi. Tabi bunları şimdi buradan bakarak düşünüyorum. Diğer taraftan Uçan Süpürge Film Festivali başlamıştı. *Uçan Haber* bülteninin işlerini çok aksatmıştı. Bizim rutin toplantılarımız için yer kalmamıştı. Festival çok hareketliydi. Festivalin çok büyük

bir iş olduğunu, bizim bültenimizi çok aksattığını düşünüyorduk. Festivalin ikincisi olur mu olmaz mı bilmiyoruz, dedik. Bu yıl 25. Uçan Süpürge Film Festivali gerçekleşiyor. *Uçan Haber* biraz geride kaldı. Çünkü artık geleneksel medya bir şekilde miadını doldurdu. Ya da *Uçan Haber* yeni medyaya taşınmakta biraz gecikti. Ben, doğru zamanda doğru yerdeydim, herhalde. Beni güçlendiren kadınlar ve erkekler vardı. Yani kitaplar, sözler, eylemler... kulağım doluydu. Kendi kendine oldu bir taraftan. Şimdi buradan baktığımda, doğru yerde ve doğru zamana ordaymışım diye düşünüyorum.

Eğitimim konusuna geçecek olursak; 1983 yılında Hacettepe Sosyoloji bölümüne girdim. Fiziksel olarak şehrin çok dışında bir kampüste okudum. Şimdi gördüğümde inanamıyorum. Çok büyük bir mücadeleydi oraya gitmek ve oradan gelebilmek. Ama güzel bir kütüphanemiz vardı orada, üniversitede. Yüksek Lisans eğitimimi Antropoloji bölümünde yaptım. Danışmanım Serpil Altuntek'ti. Serpil Hoca ile yüksek lisans tezimi bitirdikten sonra doktora da yine aynı bölümde devam ettim. Balkı Aydın doktora danışmanım oldu. Yine toplumsal cinsiyet meselelerinden hareket ettim ama pratik gerekçelerim de vardı tabii. Çeşitli renklerin, kokuların, tatların ve seslerin birbirine karıştığı, uzun yıllardır kadınların kendilerine bir yer bulabildiği Pazar yerleri hep ilgimi çekerdi. Yazları Akçakoca'da bulunuyorduk. Orada yüzyıllardır süren köylü kadın pazarları vardı ve o gelenek bitmek üzereydi. Ben pazarda satış yapan çoğu Akçakoca ve yakın çevresindeki köylerden gelen pazarcı kadınlarla çalıştım. Şöyle bir deneyime ve değişime tanık oldum; orada 2000'li yıllarda genç kadınlar, gelinler bu işin çok prestijli olduğunu düşünüyor, bu geleneği devam ettirmek istemiyorlardı. Pazarcılık yapanlar yaşlı kadınlardır çoğunlukla ve bu geleneğin sonu geliyor gibi görünüyordu. Tam o sırada organik yiyecek, küçük ölçekli tarım, GDO'suz gıdalar-bitkiler gibi tartışmalar gündeme geldi. İşte şimdi organik gıdalar, ata tohumları vs. devreye girince, yani 25 yıl sonra bakıyorum orada bir çalışma daha yapmak gerekir. Çünkü artık orada satışa sunulan o küçük ölçekli tarımsal üretimin değeri ve anlamı çok değişti. Artık yeni yollar ve araçlarla Akçakoca, hafta sonu turizmine çok uygun bir yer. Ankara'dan iki buçuk saatte, İstanbul'dan iki saatte gelebiliyorsunuz. Büyük kentli sadık müşterileri oluyor pazarcı kadınların. Yollar ve araçlara ek olarak kargo şirketleri ve kargo hizmeti çok gelişti. Yılın dört mevsimi onlara el yapımı şeyler gönderebiliyorlar. Kendi yapabildikleri şeylerin ekonomik değeri olduğunu anladılar. Gençler bu işe kanallandı. O pazarın anlamı değişti yani, çok farklı bir şey, bir yer oldu. Artık pazarcı kadınların ve müşterilerin gözünden Köylü Pazarı nasıl görünüyor? Bunu yeniden anlamlandırmak gerek kadınlar açısından. Onlarla pazarda duruyordum, fotoğraf çekiyordum. Soru kağıtlarıyla yanlarında oturuyordum, günü onlarla tamamlıyordum. Köye gidiyordum, pazar hazırlıkları yapıyordum. Kasaları taşımam gerekiyordu bazen. O kadınlardan bazıları traktör

kullanmayı öğrenmişlerdi. Artık bir çoğunun arabası da var. Dolar almaya başlamışlardı, altın alıyorlardı. Şöyle bir şey öğrenmişim: Eğer bir haneye gelir erkek tarafından geliyorsa yani baba ya da kocadan geliyorsa o, kendisinin kişisel geliri olarak düşünebiliyor ve bu gelir her zaman ve mutlaka ailenin yaşam kalitesini artırmayabiliyor. Bu gelir kadın üzerinden gelirse ailedeki herkesin hayatına dokunuyor. Yani o hane halkının yaşam kalitesini yükseltiyor. Bu çok değerli bir şey. Köylü kadınların hepsi de böyleydi. Kazandıkları paraları, evleri için, çocukları için gerektiğinde kocalarından saklayarak, çok iyi değerlendiriyorlardı. O gelir, haneye giriyordu, kadının cebine girmiyordu. Onların kişisel beklentileri yoktu. Bu çok değerli bir şey. Bunu yaşayarak öğrendim. O arada çok değerli kaynaklar okudum tabi ki.

1997 yılında tezimle ilgili olarak bu kadın pazarcılar meselesine girdiğim zaman, Oxford Üniversitesi'nin Çağdaş Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları merkezinde bir dönemlik misafir araştırmacı oldum. Bu merkez geçen yıl artık işlevini doldurduğu gerekçesiyle kapandı. Dünyanın en büyük ve en güzel kütüphanelerinden biri olan Bodleian Kütüphanesi'nde adeta insanüstü bir çabayla çalıştım. Çünkü kitapları ödünç vermiyorlardı. Orada çalışmamız gerekiyordu ve tezimin bütün literatür çalışmasını o döneme borçluyum diyebilirim. Orada da olağanüstü insanlarla tanıştım. Hala kendisine referans verdiğimiz Shirley Ardener oradaydı. Helen Callaway oradaydı. Sandy Toussaint vardı, yerli Avustralyalılarla 1930'lu yıllarda onlarla çalışmış bir İngiliz antropoloğun izlerini arıyordu kendi çalışmalarında. Orada her hafta toplantılarımız vardı. Hem insan kaynağı anlamında hem de yazılı kitap kaynağı anlamında hem de seminerle 'bir konu ve nasıl çalışılır' üzerine çok şey öğrendiğimi düşünüyorum, çünkü nasıl çalışacağımızı bilmek de bir mesele. Hala birçok öğrencimizin nasıl çalışacağı konusunda zorlandığını görüyorum.

Kendim için ne söyleyebilirim; vejeteryenim, yaklaşık 20 yıldan fazladır. 2000 yılında doktoramı bitirdiğimde bilebildiğim her yere özgeçmişimi gönderdim. Buranın dekanı o zaman Murat Barkan'dı. Benimle görüşmek istediğini söyledi, geldim. Bir yıllığına gelmişim. "Bir yıl daha uzatmak ister misin?" dediler, kabul ettim. Ondan sonrasını hatırlamıyorum. 20 yıl oldu Geçen ağustosta profesör oldum.

MA: *Kıbrıs'ta kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları ve de kadın hareketlerine ilişkin çalışmalarınız bulunuyor. Adadaki kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmalarının bugünkü durumuna ilişkin görüşlerinizi merak ediyoruz. Sivil toplum, kadın hareketi, Kıbrıs sorunu ve hak arama anlayışı etrafındaki tartışmalarda gelinen nokta feminist yapılanmayı işaret ediyor mu?*

HA: Kıbrıs deyince ben hem kuzeyi hem de Kıbrıs'ın güneyini de katmak

istiyorum. Çünkü iki toplumlu faaliyetlerde bulunuyorum. Kıbrıs'ın güneyinde de kuzeyinde de böyle gelişmiş, köklenmiş bir feminist hareket ya da feminist literatür oluşumundan söz edemeyiz belki ama bir toplumsal cinsiyet bilinci olduğunu çalışmalarından görüyoruz. 2000'li yıllarda KAEM'in yaptığı çalışma, Maria Hadjipavlou'nun yaptığı çalışma, bazı tezlerde ortaya çıkan sonuçlar bize diyor ki Kıbrıs'ta özellikle kadınlar açısından bir toplumsal cinsiyet bilinci var.

Artık 2000'li yıllarla birlikte burada da güçlenmeye başlayan akademik kurumlar bu toplumsal cinsiyet meselesini başlangıçta tıpkı 60'larda 70'lerde Avrupa'da ve ABD'deki gibi derslerine konular olarak kattılar, sonra onu derse çevirdiler. Sonra DAÜ'de bir merkez kuruldu Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi, 20 yaşını geride bıraktı. Yine bu merkeze bağlı olarak 1998 yılından bu yana yayınladığımız *Kadın/Woman2000* dergisini çıkarıyoruz aralıksız bir şekilde. Artık 22. ciltteyiz. Arkadaşım ve meslektaşım Kıbrıs'ın kuzeyinde kadın işgücü konusunda öncü çalışmaları yapan Fatma Güven-Lisaniler ile on yılı aşkın süredir derginin editörlüğünü yürütüyoruz. KAEM'in yürüttüğü birçok çalışmada yer aldım. Bunlardan biri 2010 yılında Karpaz bölgesinde yürütülen Kadın ve Çevre: Kuzey Kıbrıs'ta Sürdürülebilir Kalkınmaya Doğru konulu projeydi.

KAEM üyeleri ve ilgili konularda çalışan akademisyenlerin katkısı ile Ekonomi bölümünün ev sahipliğinde iki yüksek lisans programı yürütüyor. Hukuk Fakültesi'nde Nazime Beysan'ın koordinatörlüğünde yürütülen Kadına Yönelik Şiddet Sertifika programında uzun süredir medyada cinsiyetçilik ve şiddet modülünü veriyorum. Bir süredir DAÜ-KAEM'in profesyonellere yönelik düzenlediği eğitim programında medya, cinsiyetçilik ve toplumsal cinsiyet içerikli konularda sunuşlar yapıyorum.

Kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet çalışmaları alanında yazılı birikimlerimiz var. Böyle bir perspektif olunca buna ilgi duyan öğrenciler oldu. Teşvikler oldu. Bir literatür geliştiğini söyleyebiliriz ama hareketin her zaman Kıbrıs'taki bu etnik milliyetçilik, bölünmüşlük, ekonomik olarak tam bağımsız olamamak, toplumsal örüntünün çok parçalı olması, göç meseleleri nedeniyle bütün girişimlerin sönmüldüğünü söyleyebiliriz. Toplumsal doku yavaş dönüşüyor, büyük dönüşümler bekliyor olabiliriz ama bunlar aslında bir yere gitmiyor, yok olmuyor, kolektif hafızada bir yerde kalıyor.

Ben tek başıma ve meslektaşarımla ağırlıklı medyada cinsiyetçilik ve toplumsal cinsiyetin temsili üzerine çalıştım, çalışıyorum.

2005 yılında meslektaşım ve arkadaşım Yetin Arslan ile birlikte Kuzey Kıbrıs yazılı basını üzerine bir medya izleme çalışması gerçekleştirdik. Bu çalışma o zamanlar Intercollege içinde kurulu olan Akdeniz toplumsal Cinsiyet çalışmaları

enstitüsü ile birlikte adanın her iki tarafında yürütülen bi medya çalışmaydı. Bence öncü bir çalışmaydı. (Aliefendioglu, Hanife & Yetin Arslan (2003) “Women’s Representation in the Media of Northern Cyprus” (2005) Women’s Representation in the Media of Northern Cyprus” in *The Gender and The Media Handbook: Promoting Equality, Diversity and Empowerment*. ss:28-43. Lefkoşa: MIGS: UNOPS.)

Arkadaşım ve meslektaşım Nurten Kara ile birlikte derlediğimiz Kıbrıs’ta Medya ve Temsil başlıklı kitapta “Kuzey Kıbrıs Türk Medyasında Kadınların Temsili: Kadın Odaklı Habercilik için Öneriler” başlıklı bir bölüm yazdım. Bu çalışma da en çok satan gazetelerde kadınların temsili üzerine bir bölüm.

‘Tarihte kadınlar yoktu’; diyordu birçok insan ama feminist tarihçiler nelerden kadınlar buldu. Kadınların nasıl saklandığını da buldu. Nasıl görmezden geldiğini, asıl sistemin dışına atıldığını da buldu. Doktora derecesi verilmemiş, kadro verilmemiş, kitapları basılmamış vs. dolayısıyla bu “sönümlendi” dediğim şeyler geriye bir şey bırakıyor. Üniversite kısmı bir taraftan, bir taraftan iki toplumlu projeler, ara bölge, ara bölgenin açılması 2004. Federal Kıbrıs’la ilgili bu faaliyetler dizisi, orada kadınların bir grup olarak ayrılması ve Cyprus Gender Advisory Team (GAT)’ın kurulması ki çok önemlidir, iki toplumlu ve müzakere heyetlerine toplumsal cinsiyet meselesinin dahil edilmesi, müzakere heyetlerine kadınların bulunmadığının altının çizilmesi iki tarafta bu kuruluşla mümkün oldu. Cynthia Cockburn’n *Hat* kitabı ki 2000’ li yıllara bence Kıbrıslı kadınlara çok önemli bir bakıştır ve Sınırları Aşan Eller (Hands Across the Divide) örgütünün kurulmasına zemin hazırlamıştır ve araştırmasının ‘action oriented research’ (eylem odaklı araştırma) olduğunu söyler. Cynthia Cockburn çok önemli bir adım atmıştır, kendisi çatışma bölgelerinde bulunmuştur. Bunların arasında Vietnam, Bosna Hersek, İsrail, Filistin, İrlanda gibi yerler var. Kadınların çatışma sonrasında yani toplumsal cinsiyetin çatışmalardan nasıl etkilendiğini ve bu etnik, sosyal düşmanlığın nasıl da cinsiyetli olduğunu, aslında kadınları nasıl ikincilleştirdiğini ortaya koydu. Birçok toplumsal cinsiyet alanında çalışanın söylediği gibi ve birçok feministin söylediği gibi aslında ataerkinin, ulusların, coğrafyaların tarihlerini çapraz kesen, her türlü baskı biçimiyle yani bu neo-liberalizm olabilir, kapitalizm olabilir, milliyetçilik olabilir, her biriyle gayet uyumlu bir şekilde nasıl çalıştığını ve kadınların nasıl seslerini kısıtıldığını anlatan yeterince birikim var. Kıbrıs’ta da kadınlar bunun farkında.

Bir başka unsur olarak şunu söyleyebilirim, 2004’e doğru sınırların açılması ile ara bölge ve Avrupa Birliği ile ilişkileri gündeme getirmiş; gerek eğitim olsun, orada çalışma, gidip gelmenin kolaylaşması gibi faktörlerle Kuzey’e çok fazla “z” kuşağından “y” kuşağından insanlar gelmişti. Yani burayı artık daha yaşanabilir

buldukları için, bu topraklarda bir gelecek gördükleri için geldiler ve kaldılar. Bunların kadın hareketine, feminist harekete çok büyük katkıları oldu. Hem yaşamışlıkları vardı hem eğitimleri vardı hem cesaretleri vardı. Örgütlenmeyi biliyorlardı, kurumsallaşmayı biliyorlardı. Batı dillerini biliyorlardı. Gençlerdi, enerjileri vardı. Onlar mesela gece kulüplerinin kapatılması faaliyetleri, çeşitli medya eleştirisi videoları, yaratıcı protestolar yaparak, pankartlar taşıyarak birçok meseleyi gündeme getirdiler. Mesela özürülük meselesi. Kıbrıs'ta özürülülere sadece yardım edebileceğimiz ve talihsiz insanlar olarak bakılırken onlara kamusal alan açan, sorumluluğumuzu ortaya çıkaran genç insanlar vardı. Ondan sonra çevreci hareketler ülkenin gündemine girdi. Bütün bunlar aslında tanınan iki toplumlu bir ada umudu ile buraya gelmiş gençlerin sayesinde oldu bence. Bu da önemli bir kırılma noktasıydı.

1970'lerden itibaren Kıbrıs'ta kadın örgütlerinin bu yardım etme, şefkat dağıtma misyonlarının biraz değiştiğini ve dünyadaki feminist hareketten etkilendiğini görüyoruz. 1977'de kurulan 'İlerici Kadınlar Derneği', kendi metinlerinde ilk defa anneliğin sosyal bir görev olduğunu söyleyerek çok ilerici bir mesajı tarihe geçirdiler. O sırada Türkiye'de İlerici Kadınlar Derneği de var. Yani ilk feminist anlayış, 70'lerden sonra Kuzey Kıbrıs'a geliyor. Tabi, iki önemli "first lady" var. Bunların kadın hareketine, en azından kadın haklarına, kadınların hak mücadelesine sıcak bakması çok önemli. Bunlardan bir tanesi Oya Talat, diğeri Merak Akıncı. Akıncı, bir derneğin kurucusu ve dernek ciddi alan araştırmaları yapıyor. Ülkedeki toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili fotoğrafı çekmeyi deniyor sık aralıklarla. Bunların çok önemli katkıları oldu. Uluslararası sözleşmelerin imzalanması, Birleşmiş Milletler CEDAW –"Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"nin imzalanması, 1995'te gerçekleşen Dünya Kadın Konferansı, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuzey Kıbrıs'ı da oraya davet etmesi ile gerçekleşiyor ki o dönemlerde ben vardım, o bakanlıkta çalışıyordum. Burada inanılmaz bir hareketlilik olmuştu, raporlar yazılmıştı, bu sözleşmeler politika belgeleri, ulusal eylem planları imzalandı.

Yine 2004'ten sonra, yani 'kapıların açılması'nın adından Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi'nin kurulması tartışıldı. Gecikti, bazı talihsizlikler oldu ama artık toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenilmesi konusunda bir ulusal mekanizma var ve bu çok önemli bir adım. Mesela Türkiye bunu kaybetti. Bakanlığın isminden 'kadın' ifadesi çıkarıldı. Aile ve Sosyal Hizmetler'e dönüştürüldü. Bizim bin bir emekle kurduğumuz kadın kütüphanesi birçok feminist kadının kendi kişisel koleksiyonlarını bağışladığı olağanüstü bir kütüphane şimdi nerde bilmiyorum. Feminist olmasa bile feminizme sıcak bakan anlayışlar burada renk olarak görüldü ya da zararsız bulundu ki bu konuda kabarıp sönen dalgalar var, ama bunlar boşluğa gitmiyor diye düşünüyorum.

2008’de FEMA (Feminist Atölye) kurulana kadar Kuzey Kıbrıs’ın tarihinde içinde feminizm geçen bir kuruluş yok aslında. FEMA, genç feministler tarafından kurulmuştu ve yazdıkları metinler çok radikal feminist dile sahipti. Eylemleri de öyleydi ve Kıbrıs’ın en güzel isimli dergilerinden biri olan Gaile’nin arka kapağını yıllarca kullandılar. Öğrencim Sena Çatak “Arka Kapak Feminizmi” konulu bir master tezi yazdı. FEMA bu arada feministlerin her konudan, bir ülkenin gündemindeki her şeyden kadınların etkilendiğini ve her meselenin, her sorunun, her metnin feminist bir yakın okuması olabileceğini kamuoyuyla paylaştı. Bu çok değerliydi bence. Onlar hala varlar. Sendikaların kurduğu toplumsal cinsiyet eşitliği platformları vardı. Bunların yürüyüşlerinde sendikamız adına, üniversite adına, merkez adına çeşitli şapkalarla ben de orada bulundum. Yürüyüşler için çok önceden hazırlıklar başlardı, temalar belirlenirdi. Orada inanılmaz bir sinerji olurdu. Bazı uygulamalar Türkiye’de yapılamazken biz burada yapabildik onları. Bunlar çok değerli birikimler.

MA-HR: *Radikal Feminizm alanında* çalışmalar yürüttüğünüzü gözlemliyoruz. Kıbrıs’ta gerek sivil gerekse bilimsel yaşamda bu yönde bir eğilim söz konusu mu? Kadınların kendi hayatı üzerinde irade sahibi olmak için sergilediği aktivist tutumlar toplumsal cinsiyet politikalarını nasıl etkiliyor?

HA: Evet, doğrudur. Radikal, dönüşümcü bir feminist olduğumu düşünüyorum. Yani yazdığım her şeyin yaptığım her şeyin sonunda bir sosyal adalet beklentisi umudu, bir toplumsal dönüşüm umudu var. O bakımdan eleştireliliğimi her zaman önce tutarım. Yani konuları ona göre seçerim. Bunun sonunda ne olacak, bunun sonunda toplumsal adalete nasıl bir katkı olacak diye düşünürüm. Eleştireliliğe önem veririm, o yüzden yani ezilenlerden yana olmaya çalışırım. En azından yanlış yapsam bile neden taraf olduğumu açıklayabilirim etik olarak. Kadınlarla birlikte hareket ediyorum, kadınların ortak çıkarlarını önemsiyorum. Toplumsal dönüşüm bekliyorum. Toplumsal cinsiyeti dikkate alan bir politika bekliyorum bu coğrafyada. Meclisteki partilerin tutumuna bakarsak bir devlet feminizminin kurulduğunu söyleyebiliriz. Bazı partilerin kotaları var, mecliste komisyonlar var, anayasada eşitlik ilkesi var, toplumsal cinsiyet eşitliği dairesi var. Orada çalışanlar var. Bu konulara sıcak bakan yerel yönetimler var. Lefkoşa Belediyesi’nin sığınma evi var. Gençlik merkezleri var. Yani bu tür çalışmalar yapabilmek için bir alan var. Ya da şöyle söyleyelim, bu konuya açıktan bir saldırı yok. Temmuz ayında toplumsal cinsiyet çalışmalarına küresel saldırı isimli bir panel var. Bu saldırı öyle ufak tefek bir şey değil. Mesela Macaristan’da toplumsal cinsiyet çalışmalarını kapattılar. Orta Avrupa Üniversitesini yani Central European University, en iyi toplumsal cinsiyet çalışmalarını şu andaki Macaristan başkanı Victor Orban, bütçe olmadığı gerekçesiyle kapattı. Birçok üniversite bunu yaptı. Bu herhalde 1980’lerde, 70’ler-

de Türkiye’de ufak bir mesele gibi görünen; “felsefe grubunu kapatalım, bir tane hoca gelsin felsefe grubu öğretmeni sosyoloji, psikoloji, felsefeyi versin haftada iki saat ya da üç saat yeter” dedikleri bir şeydi. Şimdi böyle bir saldırı toplumsal cinsiyet alanına da geldi.

Hem bir teorik birikimimiz var. Bunun topluma dönüşümü konusunda şu anda çok başarılı olmayabiliriz ama potansiyelimiz ve kaynaklarımız var. Böyle bir hareket olduğunda kadınlar olarak tabanı çok yalnız bırakmadık. En azından kendi adıma öyle söyleyeyim yani toplumsal cinsiyetle ilgili bir mesele varsa ve sokakta protesto ediliyorsa orada olmaya çalıştım. Toplumsal cinsiyetle ilgili meselelerin sadece yazarak, çizerek bitmeyeceğini düşünüyorum. Sesimizi çıkarmamız, imza atmamız, lobi yapmamız, açıklama yapmamız, protesto etmemiz, karşı durmamız gerekiyor. Bugüne kadar öyle yapıldı ve dünyadaki konjektür de gösteriyor ki kaynaklar azaldıkça, düşmanlıklar arttıkça, kutuplaşma arttıkça -daha önceki tarihlere baktığımızda neredeyse savaş öncesi krize, yani Birinci Dünya Savaşı öncesindeki durumdan beter olduğumuzu söylüyor bazı uzmanlar. Paylaşım bir mesele oldukça güçsüz olanlar eziliyor. Göçmenler, kadınlar, çocuklar önce onlar kaybediyor, o yüzden bu saldırılar. Bu saldırılar boş yere değil. Biz bir taraftan kazandıklarımızı; iyiliğimizi, ritüelimiz her neyse onu elde tutmaya çalışıyoruz ama bir taraftan da şunu öğreniyoruz ki kazandığımız her şey çok kolayca elimizden alınabilir. Kazandığımız hiçbir şey bir hak ve adalet anlayışı ile orada bırakılacak şeyler değil. Bakınız kürtajla ilgili tartışmaları görüyoruz. Polonya kürtajı annenin ölümü söz konusu olsa dahi yasaklamayı başardı. 2016 yılında bu yasayı çıkardı. Önce reddedildi ama 2020 yılı ekim ayında bu yasayı çıkardı. Arkasından Macaristan geliyor. Türkiye kendisinin hazırlamış olduğu sözleşmeden çekti imzasını. Arkasından Polonya geliyor. Macaristan’ın Avrupa birliği kaynaklarını kullanarak, ülkeyi donatan pankartlar, afiş, ilan panolarını dolduran kampanyalar yaptığını öğrendik. “Yaşamı fetüs aşamasından sonuna kadar savunuyoruz” dediklerini öğrendik. Aslında bu kürtaj karşıtı bir propagandanın parçasıymış ve bunu Avrupa birliği fonları ile yapmışlar. Bu politikalar bazen çok iki yüzlü olabiliyor söylemsel olarak. Yaşamı savunmak denen şeyin aslında kürtaj karşıtlığı olduğunu anlamıyor dünya kamuoyu. Bunu kazandıklarımızı çok kolay kaybedebileceğimizi anlatmak için söylüyorum. Kaynaklar azaldıkça, gerginlikler, kutuplaşmalar arttıkça önce zaten kaybetmeye yakın olanlar kaybediyor. Çocuk işçiliği artıyor, okullardan alınmalar artıyor, şiddet artıyor. Ücretler azalıyor, kadınların işsiz kalma olasılığı artıyor vs. Bu hayattaki kadın hareketinden öğrendiğimiz şeylerden birisi bu. Kazandıklarımız her neyse onları elimizde tutmak için mücadeleye devam etmemiz gerekiyor.

Bunların kesişimsel tarafıyla, kesişimsel feminizmle çok ilgileniyorum. Çeşitli

ezme biçimleri var. Kadınlar ya da erkekler sadece toplumsal cinsiyetleri nedeniyle ezilmiyorlar, göçmen olmaları, fiziksel meseleleri, cinsel yönelimleri nedeniyle de eziliyorlar. Kesişimsel feminizmin bu konuda çok büyük bir açılım getirdiğini düşünüyorum ve bunun kurucularının da Amerikalı siyah feministler olmasının bir tesadüf olmadığını düşünüyorum ve bundan sonraki şeyin yani eko-feminizm olsun, siborg olsun yani üçüncü dalga ya da dördüncü dalga feminizm dediğimiz, hepsinin kesişimselliği önemsediyiğini görüyorum.

Bir de Kıbrıs için anılması gereken bir gelişme daha Kuir Kıbrıs Derneği'nin kurulmasıdır ki ilk tepkiler birçok yerde olduğu gibi bu toplumda; daha militanist, ataerkil, Akdenizli ve avcı bir kültürde bunun kaldırılamayacağı yönündeydi. İngiliz sömürge döneminden kalan bu anlayışı yasadan çıkarılan ceza yasası değişikliğiyle birlikte 2008 yılında çok büyük bir değişim olduğunu görüyorum. Bu konuda insanların görünür olmaları, örgütlenmeleri, çalışmaları ve başka hak arayan örgütlerle birlikte hareket etmeleri, onların da toplumsal cinsiyet çalışmaları kadar hak arama mücadelesi açısından çok değerli olduğunu düşünüyorum. Dedğim gibi burada şiddetsiz bir alan yaratma, kamusalda ötekine yer açma anlamında büyük bir atılım oldu diye düşünüyorum.

MA: *Kadının ve kız çocuklarının aile içerisinde uğradığı saldırı ve istismarlar, kadın cinayetlerinin artması konusundaki düşünce ve dikkatlerinizi de okurlarımızla paylaşmak istiyoruz. Bu alanda ilerlemek isteyen araştırmacılarımız için veri toplama tekniklerinin geçerlik ve güvenilirliğinin artırılması, araştırmacı-katılımcı ilişkilerinde yöntem ve etik konularını da değerlendirebilir misiniz?*

HA: Bu konuda iki tutum var. Bir grup “kadına yönelik şiddet vardı, bu konuda duyarlılık olduğu için bu artmadı ama görünür oldu” diyor. Bir grup da “yok arttı aslında bir artış var” diyor. Bence her ikisinin de haklı olduğu bir taraf var. Yani bir taraftan duyarlılık arttı, bir taraftan da bu kutuplaşma cezasızlık vs. nedeniyle şiddeti arttırdı. Buraya bu kadar erken sirayet etmesi beni şaşırttı doğrusu. Çalıştırdığı dükkânın ortasında bir kadının öldürülmesine tanık olmak çok üzücü oldu ve maalesef çok sık aralıklarla bununla karşılaştık. Sadece bununla ilgili değil bundan önce olmuş şüpheli kadın ölümlerini de öğrenmiş olduk. Dolayısıyla kadın cinayetleri meselesi Kıbrıs'ta hep varmış, bunu öğrenmiş olduk. Ben 2000'li yıllarda Kıbrıs'a geldiğimde bu mesele hiç konuşulmuyordu ve burada çalıştığım arkadaşlara bunu sormuştum. Onlar da: “Burası çok küçük bir toplum, burada bir erkek böyle bir şey yaparsa tabiri caizse rezil olur, kaçacak yeri olmaz, böyle bir toplumsal baskı ve kontrol var, kolay değil burada öyle şeyler” denmişti. Ama sonra bu konu kamuoyunda görünürlük kazanınca hiç de az olmadığı ortaya çıktı. Yapılan araştırmalar da bunu gösteriyor. Evet bir ayağı şu; devlet istatistik toplamalı ve bu

İstatistikleri bu meseleyi görecek şekilde düzenlemeli soru kağıtlarını. Yani bu makro bilgiye ihtiyacımız var. Nicel bilgiye ihtiyacımız var, bu bir tarafı. “Onların soru kağıtlarında neler var? Bu sorunu görünmez kılan ya da bunu sormaya ihtiyaç duymayan bir şey var mı?” ona bakılmalı. İstatistiklere bakarak çok şey söylenebilir. Bir de şiddete maruz kalanlar, maruz kalanlarla muhatap olanlarla bizzat gidip görüşülebilir. Baroların artık insan hakları savunucusu üyelerinin olduğu alt grupları var. Çeşitli meslek grupları şiddet meselesini gerçekten bazılarından daha iyi biliyorlar. Bunu görünür kılmak önemli ve medya bunlardan birisi. Gazetecilere böyle bir meselenin haberinin nasıl yapılacağını, bunun polis raporundan farklı bir şey olduğunu söylemek çok önemli. Biliyoruz ki yazılı basın ve onun yeni medyaya taşınmış hali çoğunlukla bunu bir toplumsal mesele olarak göstermek yerine tek tek; “aklını kaybetmiş, erkeklerin kendilerini kontrol edemeyip yaptıkları bir şey” olarak gösterme eğilimindedir. Kadına yönelik şiddet ile ilgili yaptığımız çalışmalar gösteriyor ki her seferinde haberin başlığında ya da içeriğinde mutlaka bir yerde; “kadın ne yaptığı için başına şiddet geldi” ibaresi yer alıyor. Oysa ki mesele kadının bir şey yapması değil, öfkesini kadına yönelten “erkeğin ne yaptığı” ve medya maalesef bu kadar çalışmaya rağmen bu konudaki tutumunu değiştirmiyor.

Sosyal bilimler insan davranışlarıyla, insanın anlam kattığı bu sembolik dil ve ön görülemez davranışlarla ilgili çalışan bir alan. Nesnelere çalışmıyor. Dolayısıyla insan olarak insanın onuruna saygı duymak sosyal bilimlerin her alanını ilgilendiriyor. İnsan bir deneyin konusu olamaz. Yani insanı kendisinin onurunu zedeleyecek bir deneyin konusu yapamayız. O yüzden sosyal bilimlerde etik çok önemli. Kaldı ki başka alanlara da yayılıyor bu. Çünkü yeryüzünde var olan, doğal olarak var olan canlı ya da cansız hiçbir şeye zarar vermemek üzerine bir etik eğilim geliyor. Özünde insana burada etik olarak nasıl özenle yaklaşılması gerektiği çok açık. İnsan onuruna yakışır bir şekilde yaklaşmamız gerekiyor. “Nasıl veri toplanır?” sorusunu biraz daha açıp; “araştırmanın katılımcısını gerçekten araştırmaya katmak için ne yapılabilir?” gibi bir soru olarak yeniden formüle edersem, şöyle diyebiliriz: Araştırmacının meselesi olan bir şeyi sormak lazım ona. Onun hayatında bir yer işgal eden bir şey sormak lazım. O zaman katılımcılarımız konuşmak ister, konuşmak istemezse de saygı duymak gerekir. Mesela göç meselesi, görüşmeye gittiğiniz zaman birçok kez duydum ben bunu; “Ben ne bilebilirim ki” diyor. “Savaş çıktı. Biz evlerimizi terk ettik, yeni evlere yerleştik. Ben öyle evimde çocuklarımla ilgilenen bir kadını. Ben göç politikalarından falan anlamam” diyor. Ama ben zaten onu sormuyorum. “Nasıl göç ettiniz, neyi yanınıza aldınız, neyi geride bıraktınız? Evinize gittiğinizde ne gördünüz? Sizin evinizde yaşayan kişiler geldiğinde ne oldu? Kahve içtiniz mi birlikte? Evinde bulduğunuz bir şeyi saklayıp ona verdiniz mi? Geride bıraktığınız neleri geri almak istersiniz? -belgeler, diplomalar, aile fotoğrafları- bu türden sorular sorarsanız katılırlar. Çünkü

bu onların meselesi. Bu sosyal bilimlerde araştırmacıların bilen ve kontrol eden, denetleyen konumda yaklaşması herhangi bir meseleye ve araştırmacı olarak da araştırmanın katılımcılarına böyle yaklaşması bence en önemli engellerden birisi. Katılımcılığı ketleyen şeylerden birisi araştırmacı ile araştırmanın arasındaki hiyerarşik uçurum. Yeni etik yaklaşımlar, yeni yöntemsel yaklaşımlar, araştırmacıyı da araştırmanın bir parçası olarak görüyor ve mesela kadına yönelik şiddetle ilgili çalışan feminist bir araştırmacı kendi şiddet deneyimi ile böyle bir bilince eriştiğini vurguluyor, kendi şiddet deneyimini de araştırmanın bir parçası yapıyor. Zaten birçok kadını feminist yapan şeylerden birisi de kendi hayatlarındaki bu travmatik dönüşümler. “Eğer kendinizi araştırmanın bir parçası yapmazsanız ya da araştırmacı olarak ben biliyorum ama bakalım siz de biliyor musunuz?” diyebileceğimiz şekilde kabaca ifade ettiğim hiyerarşiyle yaklaşırsanız o zaman katılım olmuyor, etkileşim de olmuyor. Katılımcıların en önemli şüphelerinden, korkularından bir tanesi şu; “benim kim olduğum anlaşılır mı? Bunu nasıl sağlarız?”. Ben niceliksel çalışma çok yapmıyorum, niceliksel çalışmalarda anonimlik daha kolay ama niteliksel çalışmalarda da katılımcıların isimlerini değiştirebiliriz. Onların kimliğini belirtecek bazı mahrem hikâyeleri çalışmalarımızdan çıkarabiliriz vs. ve onu anonim hale getirebiliriz. Burada önemli olan tek tek kadınların hikâyesi değil, onların ortak kesenidir. Mesela göç, yerinden edilme, Kıbrıslı kadınların deyimi ile göçmen olmak. Ben kendi çalışmamızda bunun kadınlar için travmatik olduğu kadar güçlendirici olduğunu da gördüğümüzü söylemek isterim. Kadınlar şimdi ne yapacağım deyip bir köşeeye sinmemişler. Derhal karar vermişler ve verilebilecek en doğru kararı ivedilikle vererek kendilerini o durumdan kurtarmışlar. Bu bence göçle ilgili olarak; göçe karar vermek, kaçmaya karar vermek, yeni yere geldiğinde de hayatı normalleştirmek önemli. Yani derhal evi temizlemek, yatacak bir yer bulmak, içecek su bulmak, çorba yapmaya çalışmak gibi eylemlerle hane halkından o travmanın izlerini derhal silebilecek tutumlar sergilemek. Bir komite kurmak, bu kadınların tek tek anlattıklarında kendilerinin de bilmediği ama birçok hikâyeyi dinlediğimizde bizim gördüğümüz kadınlar travma hallerinde hayatlarını normalleştirmeye çalışıyorlar. İşte göç ve yerinden edilme durumunda toplumsal cinsiyet ve feminist analizin katkısı tam da bu.

MA: Evet hocam, göç Kıbrıs’ın gündeminden düşmeyen sosyolojik bir olgu. İç, dış, zorunlu, gönüllü, kısa süreli, turizm ya da beyin göçü şeklinde çeşitlenerek günümüzde de hızlı bir toplumsal değişime yol açmakta. Bu aktif göç hareketlerinin kadınların yaşamına etkilerinin araştırılmasının yanında göçün yarattığı cinsiyet temelli sorunlar ve bunlara çözümler önerileri ile ilgili olarak yapılan bilimsel çalışmalar için neler söylemek istersiniz? Özellikle göçmen kadınların konumu ve sözlü tarih üretimindeki yeri üzerine söyleyecekleriniz vardır diye düşünüyorum.

HA: Ben eleştirel olana yakın duran biri olarak her bilginin politik ve tarihsel olduğuna inanıyorum. Tarihsellik çok önemli ve tarih aslında bugünden yapılan ve bugünden yazılan bir şey. O yüzden sözlü tarihin sadece tarihçilerin tekelinde olan bir şey olmadığını düşünüyorum. Zaten bütün tarihçiler değil sadece, tarih konusunda yöntemsel alternatifler arayanların geliştirdiği bir şey sözlü tarih. İkincisi sözlü tarih dediğimiz şey, insanın sıradanlığının içinde saklı olan biricikliğini ortaya çıkarmak için çok önemli bir şey. Hepimiz insanız, hepimiz geçmiş travmalardan, geçmişimizdeki bir şeylerden etkileniyoruz ve dünyadaki bir kişiyiz nihayetinde. Ne olabiliriz ki? Kendimizi böyle gördüğümüz anda o biricikliğimizi anlatacak bir şey. Hayatımızın içinden geçen o şey neyse; devrim, savaş, kasabamızda bir fabrika kurulması vs. herhangi bir şey yani. İşte göç, evimizi kaybetmemiz. O travmanın bizim hayatımızda yol açtığı dönüşümleri kendi anlatma biçimimiz, o bizim biricikliğimiz. Araştırmacının buradaki özgün konumu bu, çeşitli katılımcıların hayatını kesen ortak şey. Zorunlu göç, yerinden edilme, gönüllü göç vd. Küresel anlamda göçlerde çok önemli değişimler oldu. Göçü çoğunlukla erkekler başlatıyordu, kadınlar ve aileleri onları takip ediyordu ama artık birçok kadın göçün başlatıcısı oldu. Dünya küresel göç çalışmalarına baktığımızda yani göçün kadınlaştığını görüyoruz, özellikle 90'lardan sonra. Göç eden insanların hayatını bu göç anlatısı üzerinden tek tek biricik anlatılara bakarak araştırmacı bir ortak örüntü, bir ortak tema buluyor. Mesela bizim bulduklarımızdan birisi güçlenmeydi. Kadınlar aslında sızlanmıyorlar. O durumda ne yapmaları gerektiğini biliyorlar. Göçün dünyanın gündeminden, sosyal bilimlerin çalışma alanlarında çok uzun süre kalkmayacağını çok iyi biliyoruz. Kısa süreli, uzun süreli göçler, çeşitli nedenlerle göçler, yani bildiğimiz göç çalışmaları çoğunlukla ekonomik nedenlerdi ama birçok nedenle artık insanlar göç ediyorlar. Göçün cinsiyeti değişti. Bir taraftan dışardan gelene karşı düşmanlık konusunda bir artış var. Hem hükümetler düzeyinde, ulusal politikalar düzeyinde ama aynı şekilde buna karşı muhalefet de var. Çok kabaca olacak ama göç edenlerin de insan olduğu ve göç etmeyi aslında seçmedikleri gerçekleri de var. Göç etmeye cesaret ettikleri için aslında onların cesur olduğunu anlatan örnekler var. “Herkes göçmen olabilir”, “herkes mülteci olabilir” diyen bir hareket de var. Hükümetler ne kadar göçmen karşıtı politikalara yüzlerini dönüyorlarsa göçmenlere “hoşgeldiniz” diyen taban hareketleri de büyüyor. Yunan adalarında görüyoruz ki yalnız başına yaşayan bir kadın her gün yemek çıkarıyor oradaki insanlara. Sadece denizden çıkan, o insanlara sarılan, sarılmak için orada bulunan aktivistler var, bunlar bize insanlığımız hatırlatıyor. Göç, bitmez tükenmez bir mesele olarak duruyor karşımızda. Çok küçük bir coğrafya içerisinde yer değiştirmekten dilini, yemeklerini, iklimini tanımadığımız bambaşka bir yere geçmeye kadar yani inanılmaz boyutları var göçün. Dediğimiz gibi nedenleri, başlangıçta ekonomikti ama diğer taraftan entelektüel nedenlerle göç edenler var. Cinsel yönelimleri nedeniyle göç edenler var, dini inançları nedeniyle

göç edenler var, sağlık nedeniyle göç edenler var. Bir yerden bir yere gitmek daha kolay olduğu, bir sürü iç savaş sürdüğü için göç önlenemez bir şey oluyor.

Sonuçlarını unuttuğumuz göçler; 1948'den beri bir mülteci kampında yaşayan Filistinliler var. Bir topluluğun 1948'den bu yana mülteci kampında olması durumu akıl almaz bir şey. Bunun dışında artık kanıksadığımız göçler var. Ben göçün her boyutuyla çalışabilecek ve insani bir mesele olduğu için önemli ve değerli olduğunu, göç konusunda yapılan her çalışmanın hem bu literatürü genişlettiğini hem de insanların bu konudaki zihinsel dönüşümüne ve daha insani politikaların yolunu açabilecek bir dönüşüme hizmet ettiğini düşünüyorum. Göçün önemli olduğunu düşünüyorum ve göçün de bir toplumsal cinsiyeti olduğunu bir kez daha söylemek istiyorum.

MA: Yaşam mücadelesinin evrensel bir soruna dönüştüğü buna paralel olarak göçler ve bunların yarattığı sorunların artarak devam ettiği önemli bir süreçte bu insani anımsatmalarınızın önemi olduğunu düşünüyorum. İnsan yaşamının sağaltılması konusunda atılması gereken adımlarla birlikte aslında bakış açısına odaklanan ve yardıma muhtaç durumda bırakılan insanları kucaklamanın bir insanlık onuru olduğunu vurgulayan açıklamalarınızın bitmeyen göçümüzü araştıraraklar için hem tetikleyici hem de yol gösterici olacağı inancındayım.

MA-HR: *Herhangi bir sektörde kadın temsilini geliştirmek ve zemini eşitlemek için devletin, şirketlerin, örgütlerin atması gereken adımlar nelerdir? Kadınlara destekleyici anlamda yardımcı olan ve aynı zamanda onlara toplumun liderleri olma fırsatı veren bir çalışma ortamının geliştirilmesini nasıl teşvik edebiliriz?*

HA: Bu tür politikalar için devletin her zaman tabandan çağrı beklememesi gerekir. Bu yüzden uluslararası sözleşmeler var. Uluslararası sözleşmelerde toplumsal cinsiyet meselesi ulusal yasaların üzerinde biliyoruz. Yakın zaman da başlamış 'HeForShe' kampanyası var. Harry Potter'da oynayan Emma Watson, Birleşmiş Milletlerin bu projesinin sözcüsü. HeForShe kampanyası şunu söylüyor; '1975'den bu yana kadınları güçlendirmek için uluslararası düzeyde epey bir şey yapıldı ve bu konuya aktif olarak erkekleri dahil etmedik. Acaba şöyle bir şey denesek olur mu? Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda sözcülük ve savunuculuk yapan erkekleri öne çıkarsak ve bunlar bu ülkede mesela iş insanı olan hali hazırda lider konumda olan erkekler olsa nasıl olur?' diye bir şey deniyorlar. Bu, şu demek yani bu konuda cam tavanı ortadan kaldırmak için kadınların temsilini arttırmak için şirketlerden kendi kendilerine 'hadi bir de toplumsal cinsiyet eşitliği yapalım' demeyi beklemek gerekmez. Ya da partilerin kendilerinden kadın kotası koyalım demesini beklemek gerekmez. Eğer böyle bir şey beklersek toplumsal

cinsiyet eşitliği için 230 yıl beklememiz gerekiyor. O yüzden bu işlerin merkezi otoritelerce teşvik edilmesi, devletin toplumsal cinsiyet eşitlik politikası olması, bunu gözetmesi gerekiyor. Ben 1995 yılında İngiltere'ye gittiğimde BBC gibi kuruluşların eğer iş yerlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi vermemişlerse ve iş yerlerinde toplumsal cinsiyetle ilgili ayrımcılık konusunda bir dinleme ve yaptırım mekanizması kurmamışlarsa devlet ihalelerine giremediklerini duymuştum. Üniversiteler de şirketlere bu tür eğitimler veren bir akademisyen ordusu gelişmişti yani onlar böyle bir anlamda yukarıdan bir itkiyle toplumsal eşitlik mekanizmasını kurmuşlardı. Bunun içinde ırk ayrımı vs. bütün ayrımcılıklar vardı ve özel şirketlerden dahi hükümetler böyle şeyler istemişti. Birincisi bu, yani bu devlet düzeyinde olacak bir şey ama bu makro politikaları harekete geçirmek, bunu dönüştürücü hale getirmek yine bizim taleplerimizle olacak bir şey. Sadece feminist hareketin ya da kadın hareketinin değil her türlü insan hakları hareketinin, şiddet kullanmayan her türlü hareketin yukarıya doğru seslenerek bunun gerçekleştirilmesini talep etmesi önemli. Bu istatistik toplama düzeyinde olabilir, daireler kurma düzeyinde olabilir, yayınlar yazma, araştırmaları teşvik etme, fon ve burs sağlama vs. çeşitli biçimlerde olabilir. Önce devlet düzeyinde olması gerekiyor. Onun için taban örgütlerinin merkezi otoriteleri bu konuda sıkıştırılmaları gerekiyor. Bizde insan hakları ve kadın hareketinin bu güce eriştiğini söylemek çok zor. Bu yanıp sönen, sönmüş ve kendi başına bir gündemi olmayan ama gündemde bir kriz çıktığında sesi çıkan bütün örgütler, demokrasinin çok gelişmediği, çoğulculuğun çok gelişmediği topluluklarda böyle oluyor. Bir şey oluyor, reaksiyon veriyoruz sonra gündemimize devam etmiyoruz. Dolayısıyla gündemimiz hep travmalar ve kesintiler oluyor. Bir kadının ölmesi gerekiyor. Bir çocuğun şiddete uğraması gerekiyor. Bir skandal olması gerekiyor. Bazı şeyleri bunlar olmadan gündemde tutabilirsek sükûnet içerisinde, müzakere içerisinde olabilirsek devletin yapabileceği çok şey var. Toplumsal cinsiyeti hep gündemde tutabilirsek bu dönüşümü sağlayabiliriz. Tabi bütün bunları, işsizliğin çok olduğu, iş kaybetme olasılığının çok fazla olduğu, yarı zamanlı işlerin, meslek çalışmalarının ve şimdi içinde bulunduğumuz salgın koşullarında evden çalışmanın da çok olduğu, çalışma hayatımızın alt üst olduğu bir dönemde söylediğim de farkındayım. Ama başka bir yolu da yok diye düşünüyorum. Yapanlar da böyle yaptı diye düşünüyorum. Yani mesela şu örneği verelim; Norveç'te parlamentoda kadınların temsil oranı yüzde 48. Bunun için parlamentodaki erkek üyeler, 'arkadaşlar biz ne yapıyoruz' deyip bir araya gelmediler. Merkezi hükümet dedi ki kadın kotası uygulayacaksınız, başka yolu yok. Öyle oldu bu işler. Aslında her toplum ataerkil ama bazı toplumlar ataerkillikle sistematik olarak mücadele ediyor. Bazı toplumlar da o ataerkilliği normalleştiriyor ve gizliyor, doğallaştırıyor. Biz ikisinin arasındayız ve izin verirsek doğallaşabilir. Ama doğal olmadığını söyleyip gündemde tutmak ve dönüştürücü politikalar için merkezi otoriteleri harekete geçirmek sorumluluğu bütün taban örgütlerinin diye düşünüyorum.

HR: Eşitlik sağlanana kadar kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık gerekiyor. Bir de her ne kadar üçüncü dünya olsak da bizim başımızdan da geçenler, gelişmiş ülkeleri etkiliyor, bizden geride olan ülkeleri de etkiliyor. Bu nedenle bütün dünyanın farkında olması ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşması gerekiyor, kadın erkek eşitliğinin sağlanması gerekiyor. Ben de buna inanıyorum.

HA: Başka her adım, herhangi bir dönüşüm için bunun bir koşul olduğuna inanıyorum. Yani toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmadan başka eşitlikleri konuşamayalım. Çünkü yeryüzünde kadınlar ve erkekler var ve kendilerini kadın ya da erkek hissetmeyenler var. O eşitliği sağlamadan başka eşitlikleri konuşamayız. Bu gerçekçi değil, olamaz zaten.

Küresellik dediğimiz şey bir taraftan yalan gibi. “Küresel” diyenler birinci dünya ülkeleri. Ama bu gene de bizim küresel bir ses oluşturmamıza engel değil. Canları yanan çevreci, insan hakları odaklı birçok yerel topluluk çok güzel işler yapıyorlar. Mesela Amerika Birleşik Devletleri’nde bir yerli kadın iç işleri bakanı oldu. Geçen sene Trump döneminde böyle bir şey hayal dahi edilemezdi. Bazı şirketler karbon izlerini azaltma konusunda söz vermek durumunda kalıyorlar. Belki yakında insanlık olarak onlara kredi veren bankaları da köşeye sıkıştıracağız. Toplumsal cinsiyet meselesinden uzakmış gibi görünen bir şey yok. Her şeyin bir toplumsal cinsiyet ayağı var ve meselelere biraz küresel perspektiften bakarsak yerel meseleleri de daha kolay çözebiliriz diye düşünüyorum. Kendi gündemimizde çok kayboluyoruz. Küresel ısınma var, dünya bizim davranışlarımız yüzünden kendi sonuna doğru gidiyor, ama bunlardan çok bahsedemiyoruz. Kendi gündemlerimizde konuşuyoruz. Hep geri kalıyoruz bu yüzden. Evrensel, küresel bir perspektiften bakmanın her konuda yararlı olduğunu düşünüyorum ve toplumsal cinsiyetin de toplumsal cinsiyet çalışmalarının ve feminist hareketin de böyle bakma sorumluluğu olduğunu biliyorum ve bunun altını çizmek istiyorum.

Ek:

Kıbrıs’ın Kuzeyinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kronolojisi

- *1977 yılında kurulan Yurtsever Kadınlar Birliği ilk kez anneliğin sosyal bir görev olduğunu belirtir.
- *1995 yılında kurulan Kıbrıs Kadın Platformu kurulur. Platformda Kıbrıs Kadınlar Birliği, Kadınlar Konseyi Derneği, Yurtsever Kadınlar Birliği, Federal Çözüm ve Barış İçin Kadın Hareketi, Kadın Araştırmaları Merkezi, Çalışan Kadınlar Birliği ve Üniversiteli Kadınlar Derneği yer alır.
- *1995 yılında Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi imzalanır ve Kadın ve Aile Sorunları Birimi kurulur.

- *1995 yılında BM Pekin Eylem Platformu imzalanır ve Meclis'te Cinsiyetler Arası Eşitlik komitesi kurulur.
  - *1996 BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi imzalanır.
  - *1997 yılında İki Toplumlu Uzlaşmazlıkların Çözümü Kadın Grubu, "Barışa Bir Şans Verin: Kıbrıslı Kadınlar Konuşuyor" konferansına katılır.
  - *1998 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi (DAÜ-KAEM) kurulur.
  - *1998 Aile Yasası kabul edilir.
  - *1998 Kadın Yaşama Destek Derneği (KAYAD), kadına yönelik her türlü ayrımcılığı önlemek ve kadınları güçlendirerek toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla kurulur.
  - *2000 yılı Ekim ayında BM Güvenlik Konseyi kadınların barışın inşası sürecinde her aşamada yer almasına ilişkin 1325 nolu kararı alır.
  - *2000 DAÜ-KAEM tarafından Kadın/Woman2000 Kadın Çalışmaları Dergisi yayın hayatına başlar.
  - *2001 yılında Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği, "Eğitim ve İstihdamda Cinsiyet Profili" araştırmasını yayınlanır.
  - *2001 Mart'ında KAEM gerçekleştirdiği "KKTC'de Kadın Profili" araştırmasının sonuçlarını kamuoyuna duyurur.
  - *2001 Sınırları Aşan Eller (SAE) Mart'ında iki toplumlu bir gönüllü kadın kuruluşu olarak kurulur.
  - *2002 Şubat'ında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi'nin birleşiminde Kadın Çalışmaları Dairesi kurulur.
  - *2008 yılında Feminist Atölye, FEMA kurulur. FEMA başta kadınlar olmak üzere, "erkek egemen" sistem tarafından ezilen ve sömürülen, tüm bireylere karşı yapılan her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması için mücadele veren bir gruptur.
  - *2008 Homofobiye Karşı İnsiyatif adıyla kurulan aktivist hareket Kuir Kıbrıs adını alır.
  - *2009 Toplumsal Cinsiyet Danışma Komitesi The Gender Advisory Team (GAT) kurulur. İki toplumlu kuruluşta barış ve toplumsal cinsiyet eşitliği için çalışan kişi ve kuruluşlar yer alır.
  - *2011 "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi onaylanır.
  - *2013 Cumhuriyetçi Türk Partisi – Birleşik Güçler (CTP-BG) Milletvekili FEMA kurucularından feminist Doğuş Derya, milletvekili andının eril diline eleştiri olarak kendisinin kaleme aldığı yemin metnini okur: Bu metinde "Kıbrıs ülkesinde yaşayan her bireyin cinsiyeti veya cinsel yönelimi dolayısıyla ayrımcılığa maruz kalmaması için" çalışacağını vurgular.
  - *2014 Ceza Yasası'nda "Ahlaka Aykırı Suçlar Bölümü"nin "Cinsel Nitelikli Suçlar" olarak değiştirilir.
- 2014 Kasım'ında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi (TOCED) Teşkilat Yasası kabul edilir.

- *2014 Özel hayatın ve hayatın gizli alanının korunması yasası kabul edilir.
- *2014 Mayıs'ında Kuir Kıbrıs Derneği ilk LGBTİ Onur Yürüyüşü'nü düzenledi.
- *2015 yılında Aile (Evllenme ve Boşanma) Yasası kadın ve çocuk hakları lehine düzenlenir.
- *2015 Toplumsal cinsiyet eşitliği Komitesi kurularak iki toplumlu müzakerelere dahil olur.
Her iki tarafın liderleri Kıbrıs sorunun kadınların ve erkelerin katkısı ile çözülebileceğini duyurur.
- *2015 Siyasal Partiler Yasası'nda aday listelerinde %30 cinsiyet kotasının kabul edilir.
- *2020 İnsan Ticareti Ceza Yasası'nda suç kapsamına alınır.
- *2020 Cinsiyete, cinsel yönelime ve cinsiyet kimliğine yönelik zem ve kadih suç kapsamına alınır.